

Тема. Україна під час спроби державного перевороту в СРСР

Україна в загальносоюзних суспільно-політичних процесах у першій половині 1991 р.	
Референдум щодо збереження СРСР	17 березня 1991 р. - проведення референдуму щодо збереження СРСР. Особливості березневого референдуму 1990 р. в Україні: • у першому питанні (загальносоюзний рівень), йшлося про необхідність збереження СРСР як оновленої федерації рівноправних суверенних республік, у якій повною мірою гарантуватимуться права і свободи людини будь-якої національності (схвалили 70,5 % виборців); • у другому питанні (було додане до бюлетеня за ініціативи укр.. керівництва) йшлося про згоду бути в Союзі на засадах Декларації про державний суверенітет України (схвалили 80,2 % виборців). Одна позиція громадян суперечила іншій.
Переговори в Ново-Огарьово	• Новоогарьовський процес – процес розробки оновленого договору, який визначав політичну систему СРСР. • 19 травня 1991 р. - зустріч у Ново-Огарьово (урядова резиденція під мосвою) М. Горбачова з політичною елітою, які обговорювали концепцію договору. • 17 червня 1991 р. - підписання переробленого проекту союзного договору М. Горбачовим; розсилка його Верховним Радам дев'яти союзних республік. • Визнання згідно з документом суверенітету та незалежності кожної окремої республіки, які повинні були делегувати центральному уряду низку повноважень у сфері оборони, зовнішньої політики та координації дій в економічній сфері. Договір був сконструйований за принципом:» Сильний центр – сильні республіки», тобто рад. Керівництво і в оновленому договорі не відійшло від ідеї контролю над республіками. • Реакція неоднозначна: комуністи-консерватори виступили проти , бо договір дещо розширив права союзних республік, а національні еліти союзних республік критикували договір, бо вважали, що він зберіг зависоку централізацію політ системи СРСР. Горбачов – «Між двох вогнів».

Спроба державного перевороту (путчу) в СРСР	
Дата	19—21 серпня 1991 р. Причина: прагнення консервативних сил не допустити поглиблення перебудовчих процесів та підписання нового союзного договору.
Перебіг подій	• 19 серпня 1991 р. — утворення консервативними силами Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС) на чолі з віце-президентом СРСР Г. Янаєвим, до складу якого увійшли прем'єр-міністр СРСР В. Павлов, міністр внутрішніх справ СРСР Б. Пуго, міністр оборони СРСР Д. Язов та інші. • Заява про хворобу чинного президента СРСР М. Горбачова, перехід влади в країні до рук керівництва ДКНС (Горбачов насправді був заблокований на урядовій дачі на Форосі (Крим)) • Уведення на півроку надзвичайного стану в окремих регіонах СРСР. • Призупинення діяльності всіх партій (окрім КПРС), опозиційних громадських організацій і рухів. • Заборона мітингів, демонстрацій, страйків.

	• Жорсткий контроль засобів масової інформації, припинення виходу газет, нелояльних до ДКНС. • Уведення комендантської години в Москві, стягування в столицю СРСР військ і бронетехніки. • Прибуття до Києва генерала В. Варенникова з ультимативною вимогою до керівництва УРСР приєднатися до путчистів.
Перебіг подій	• Підтримка ДКНС керівництвом КПУ, Кримської автономної республіки та представниками владних структур. • Заява 20 серпня 1991 р. Президії Верховної Ради УРСР про те, що постанови ДКНС не мають юридичної сили в Україні, доки вони не затверджені Верховною Радою республіки. • Рішучий виступ проти заколоту ДКНС українських демократичних сил (Народний рух, Народна рада, СДПУ, представники інших партій і громадських організацій). • Вичікувальна позиція Президії Верховної Ради УРСР на чолі з її головою Л. Кравчуком. • Захист народом демократичних завоювань біля Білого дому (будинок російського парламенту) в Москві, очолюваний президентом Російської Федерації Б. Єльциним; поразка путчу
Результат	Серпневі події продемонстрували високий рівень свідомості народу й перемогу демократичного курсу та створили сприятливі умови для виходу України з СРСР

Проголошення незалежності України	
Дата	24 серпня 1991 р. – прийняття ВР Акта проголошення незалежності України
Передумови	• Спроба державного перевороту в серпні 1991 р. • Право на самовизначення, передбачене Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами. • Декларація про державний суверенітет України
Зміст Акта	• Проголошення незалежності України та створення самостійної української держави - України. • Неподільність і недоторканність території України. • Чинність на території України виключно Конституції та законів України
Результат	Україна стала незалежною суверенною державою

Референдум 1 грудня 1991 р.	
Дата	1 грудня 1991 р. — проведення в Україні референдуму на підтримку Акта проголошення незалежності України
Причини та передумови	• Потреба нейтралізувати політичні спекуляції противників незалежності. • Продовження активної агітації проросійських сил щодо укладення нового союзного договору. • Вичікувальна позиція міжнародної спільноти Запитання референдуму: «Чи підтримуєте Ви Акт проголошення незалежності України?»
Результати	• Акт проголошення незалежності України підтримали 90,31 % виборців. • У Криму за незалежність України проголосували понад 50 % виборців

Обрання президента України	
Заснування посади президента України	- Запровадження в Україні Законом України «Про створення посади Президента Української РСР і внесення змін і доповнень в Конституцію Української РСР» від 5 липня 1991 р. посади президента. - Доповнення Конституції главою «Президент Української РСР», за якою президента було визнано найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади. - Уведення конституційного інституту президентства було пов'язане з необхідністю зміцнення системи центральних органів влади у період здобуття незалежності
Президентські вибори 1991 р.	1 грудня 1991 р. — проведення <i>одночасно з референдумом виборів президента</i>, які були прямими, таємними, альтернативними. - Висунення на посаду президента семи кандидатів. Головними конкурентами були В.Чорновіл та Л.Кравчук. - Перемогу здобув Л. Кравчук, який отримав 61,59 % голосів виборців. 5 грудня 1991 р. — присяга Л. Кравчука на вірність українському народу на урочистому засіданні Верховної Ради України та офіційний вступ на посаду президента України Після референдуму почався процес міжнародного визнання України (!!!) Вже 2 грудня 1991р. незалежність України визнали Польща і Канада.

Розпад СРСР. Утворення СНД	
7 грудня 1991 р.	Зустріч лідерів Білорусії (С. Шушкевич, голова ВР Білорусії), Росії (Б. Єльцин, президент РФ), України (Л. Кравчук, президент України) на урядовій дачі в Біловезькій пущі)
8 грудня 1991 р.	Офіційна констатація розпаду СРСР, підписання угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД) - т. зв. “Біловезька декларація”.
20 грудня 1991 р.	Спеціальна заява Верховної Ради з уточненням, що СНД є об’єднанням незалежних держав і ні в якому разі не може передбачати будь-яких наддержавних владних структур
21 грудня 1991 р.	Підписання в Алма-Аті Декларації про утворення СНД (Алма-Атинська декларація) до якого увійшли Росія, Україна, Білорусія, Азербайджан, Вірменія, Молдова, Казахстан, Киргизстан, Туркменія, Узбекистан, Таджикистан

Наслідки розпаду СРСР для України	● Активізація національно-визвольного руху. ● Зростання відцентрових настроїв у суспільстві. ● Заборона Компартії України. ● Підтримка більшістю колишніх комуністів ідеї незалежності України. ● Здобуття незалежності без кровопролиття в ході антикомуністичної демократичної революції. ● Визнання незалежності України державами світу
--	--